

Research Paper

Approaches of the Islamic Republic of Iran to Political Participation as the Foundation of Political Legitimacy Emphasizing the Role of Parties and Explaining Its Geopolitical Dimensions

Ehsan Noorian¹, Hassan Golpaigani^{*2}, Idris Beheshtinia³

1. PhD student, Department of Political Science, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Political Science, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran
3. Assistant Professor, Political Science Department, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 560-572

Use your device to scan and
read the article online

Keywords:

*Participation, Political
Participation, Structure,
Governance*

Abstract

Legitimacy and political participation are important issues that all systems today seek to acquire and strengthen the bases of authority and the possibility of continuing their government. Based on this, political systems want to establish a proper and logical relationship between participation and political legitimacy and take steps to increase these two. Since the formation of the Islamic Revolution until now, a lot of emphasis has been placed on the principle of political participation. The main purpose of this research is to explain the effect of political participation on political legitimacy in the Islamic Republic of Iran from 1384 to 1400. The main question of the research has been stated as follows: what effect has the process of people's political participation (from 1384 to 1400) on the political legitimacy of the government based on Huntington's participation theory and the inefficiency of Klaus Uffe's government? This hypothesis has been proposed that the political participation of the people after the revolution seems to have increased under the will of political leaders and the ideology of the revolution and the expansion of party competition in a period, but due to economic problems and the inability of governments to provide for the economic needs of the people and the decrease in the presence of competing parties. It has moved towards decreasing participation. The results of the research show that in the Islamic Republic of Iran until 2016, political participation in the form of participation in elections and other participatory activities has increased, which is a proof of the existence of political legitimacy in the system that has provided the possibility of recruitment. After 2016, due to the existence of economic issues and problems as well as the social gap and divergence, the ground was created for the reduction of political participation and as a result the political legitimacy of the system was weakened. The type of research method is descriptive-analytical and based on library studies.

Citation: Noorian, E., Golpaigani, H., Beheshtinia, I. (2023). **Approaches of the Islamic Republic of Iran to Political Participation as the Foundation of Political Legitimacy Emphasizing the Role of Parties and Explaining Its Geopolitical Dimensions.** *Geography (Regional Planning)*, 13(51), 560-572

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.278920.3021

* **Corresponding author:** Hassan Golpaigani, **Email:** golpayegani@iauksh.ac.ir

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Political participation is one of the controversial topics in political sociology, and in most of the new debates, it is presented as an important indicator in 3 conceptual areas: 1. in the republican system; 2. In discussions related to political development; 3. In matters related to civil society. These three areas are somehow related to each other. The concentration and dilution of participation depends on the structural capacities of each society, and the intensity of political participation can be measured by examining the type and level of participation. In political systems, due to the difference in legitimacy, the amount and level of political participation is also variable and different. Therefore, by examining the level of political participation in each society, it is possible to know the real legitimacy of that society and recognize false legitimacy from real legitimacy.

In systems with traditional, authoritarian and hereditary legitimacy; The talent for political participation reaches its minimum. in governments with legitimacy based on social contract; Political participation is realized to a high extent and in governments with divine legitimacy; If the meaning of divine legitimacy is non-religious, political participation is still very weak, and if the meaning of divine legitimacy is religious legitimacy, then one should pay attention to detail and clearly analyze the theoretical foundations of that religious legitimacy. In the Islamic Republic of Iran, political participation is recognized as one of the important means of achieving legitimacy, therefore the governing body emphasizes the participation of the maximum number of people in the elections. A government that can attract the most participation in the elections can not only have an authoritative position in the domestic and international arena, but on the other hand, it provides a bed for the self-confidence of the political officials and the elected people.

Despite the fact that the structure of the Islamic Republic system has provided the theoretical and practical basis for civil political participation, the weakness of the internal and systemic cohesion of the society

in the dimensions of political socialization and participatory political culture and the conditions of the transition from the non-democratic political system of the monarchy to the political system of the Islamic Republic have led to the formation of Political participation has become mass, which can affect political legitimacy. Considering the decrease in people's political participation in the last few years, and the importance of political participation and its impact on the political legitimacy of the government, in the current research, while emphasizing electoral participation among the various dimensions of political participation, an attempt is made to investigate the role of people's political participation in legitimacy. political during the years 1384 to 1400.

Methodology

The method of this research is based on descriptive-analytical method. To collect data, review and collect the available documents related to the discussed subject in the form of a library study and then analyze and review the desired literature. Therefore, by defining political participation and presenting its characteristics, it examines the importance and position of political participation in the Islamic Republic of Iran, and tries to provide a clear understanding of Iran's approaches to political participation as the basis of political legitimacy.

Results and Conclusion

By explaining the coherent relationship between political socialization, political culture, political participation and political development, based on the civil and mass political participation model, it examines the nature and manner of political participation in the system of the Islamic Republic of Iran. The system of the Islamic Republic of Iran, with political, social and cultural transformation in the society, has grown and expanded popular institutions and has provided the grounds for civil political participation in the process of decision-making, policy-making and community administration, and the leaders of the system have emphasized it. The social political rights and freedoms of the nation are the focus of all discussions in the constitution,

and such things as the sovereignty of man over his social political destiny, freedom of opinion, expression and press, freedom of parties and associations, elections, supervision through inviting good and forbidding evil, administration And monitoring through councils, equality in law, education, security and justice are considered as mechanisms of political participation.

It seems that the political participation of the people increased after the revolution under the will of the political leaders and the ideology of the revolution and the expansion of party competition in a period, but due to economic problems and the inability of governments to provide for the economic

needs of the people and the decrease in the presence of competing parties, it has led to a decrease in participation.

The results of the research show that in the Islamic Republic of Iran until 2016, political participation in the form of participation in elections and other participatory activities has increased, which is a proof of the existence of political legitimacy in the system that has provided the possibility of recruitment. After 2016, due to the existence of economic issues and problems as well as the social gap and divergence, the ground was created for the reduction of political participation and as a result the political legitimacy of the system was weakened.

References

1. Ezekia, Mustafa, and Ahmed Resh, Rashid, and Partazian, Kambyz (2016). Qualitative research methods from theory to practice, second volume, first edition, Tehran: Kayhan [In Persian].
2. Ayazi, Ali Mohammad (1385). Theoretical obstacles of republican thought in religious culture. In: Collection of Democracy Articles. Compiled by Kazem Ghazizadeh. Tehran: Aruj, vol.2. [In Persian].
3. Pathology of the Islamic Revolution: Collection of articles of the first session of the Pathology of the Islamic Revolution series (1385). With the efforts of the Islamic Revolution Youth Hope Center, Tehran: Sanblah Publishing House, first edition. [In Persian].
4. Almond, Gabriel, Bingham Powell, and Jay Monte. (1377) A theoretical framework for comparative policy analysis, translated by Alireza Tayeb, Tehran: Organization of Administrative and Employment Affairs, Public Management Education Center.
5. Badi, Bertran (1376). political development. Translated by Ahmad Naqibzadeh. Tehran: Qoms.
6. Bashiriyeh, Hossein (1381). An introduction to Iranian political sociology. Tehran: Naghah Masahez publishing house. [In Persian].
7. Benson, Michelle, and Jacek Kugler. (1379) "Government, Opposition and Domestic Political Violence", in: Violence and Society, compiled and translated by Asghar Eftekhari, Tehran: Sefir Publishing House, first edition.
8. Boudon, Raymond, and Francois Burrico. (1385) Culture of Critical Sociology, translated by Abdul Hossein Nikgahar, Tehran: Contemporary Contemporary Publications, first edition.
9. Beheshti, Seyyed Mohammad Hossein (1364). Annotated deliberations of the final assembly of the Constitution of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Islamic Council, Volume 1. [In Persian].
10. Beetham, David (2012). Legitimization of power. Translated by Mohammad Abedi Ardakani. Yazd: Yazd University Press.
11. Baker, Therese L. (1377) How to conduct social research, translated by Hoshang Naibi, Tehran: Rosh Publications, first edition. [In Persian].
12. Pai, Lucien W. (2010). Crises and sequences in political development. Tehran: Institute of Political Studies.
13. Puji, Gian Franco (2008). Theories of State Formation: A Guide to Political Sociology. Edited by Keith Nash and Alan Scott; Translated by Mohammad Ali Ghasemi and Qadir Nasri. Tehran: Publications of the Research Institute of Strategic Studies, vol.1.
14. Tilley, Charles. (1385) From Basij to the Revolution, translated by Ali Murshidizad, Tehran: Research Institute of Imam Khomeini and the Islamic Revolution (affiliated with the Institute for Editing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA), first edition.
15. Jannati, Ahmed (1363). A collection of lectures about religious authority. Qom: Islamic Publications Office. [In Persian].

16. Javadi Amoli, Abdullah (1368). About revelation and leadership. Qom: Israa. [In Persian].
17. The future challenges of the Islamic revolution. (Collection of Proceedings of the Conference) (1382), Deputy Researcher of Imam Khomeini (RA) Research Institute and the Islamic Revolution. [In Persian].
18. The truth, Seyyed Sadeq. 2016. Basis of political thought in Islam, Ch 2, Tehran, Samt. [In Persian].
19. The truth, Seyyed Sadeq. 2016. Problematics of Islamic political studies, 2nd Ch., Qom, Bostan Kitab Institute. [In Persian].
20. Khatami, Seyyed Mohammad (1378). Contemporary thinkers and Islamic political thought. by the efforts of Masoud Razavi. Tehran: Farzan. [In Persian].
21. Khatami, Seyyed Mohammad (1380 A). democracy Tehran: New design. [In Persian].
22. Khatami, Seyyed Mohammad (2010). Parties and councils. Tehran: New design. [In Persian].
23. Khatami, Seyyed Mohammad (2015). democracy Tehran: New design. [In Persian].
24. Khomeini, Seyyed Ruhollah (1368). Imam's book Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute, Volume 5, 20. [In Persian].
25. Davari Ardakani, Reza. 2013. The current state of thinking in Iran, Ch Soum, Tehran, Soroush. [In Persian].
26. Rush, Michael. (1377) Society and Politics: An Introduction to Political Sociology, translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Somit Publications, first edition.
27. Rennie, Austin. (1374) Government: Familiarity with political science, translated by Leila Kozag, University Publishing Center.
28. Journal of the Islamic Revolution (ten volumes: from 1/1/1356 to 10/22/1357), Tehran, Islamic Propaganda Organization Art Department, Islamic Revolution Literature, Islamic Revolution History Compilation Unit, published from 1376 to 1386. [In Persian].
29. Rosenthal, Ervin I.J. 2017. Translation: Ardestani, Ali, Political Thought of Islam, Ch 1, Tehran, Qoms.
30. Zarei, Ghaffar, and Kolyaei, Haditha (2015). The role of the market class in the political developments of the Islamic Republic of Iran, conference on modern research and knowledge management in humanities, Tehran. [In Persian].
31. Zargarinejad, Gholamhossein (1377), constitutional letters, Tehran, Nash Kavir. [In Persian].
32. Zargarinejad, Abdul Hossein (1378). Constitutional messages. Tehran: Humanities Research and Development Institute. [In Persian].
33. Sobhani, Jafar (1370), Fundamentals of Islamic Government, translated by Dawood Elhami, Qom, Tawheed Publications. [In Persian].
34. Soroush, Abdul Karim, Tafarj Sana (discourses on ethics, industry and human sciences), 7th chapter, Tehran, Sarat, 2017. [In Persian].
35. Soroush, Abdul Karim. 2018. Farbeh Taraz Ideology, Che 10th, Tehran, Sarat. [In Persian].
36. Soroush, Abdul Karim. 2018. Bill and theoretical expansion of Shariat, Ch 11th, Tehran, Sarat. [In Persian].
37. Seyed Bagheri, Seyyed Kazem. 2018. Shia political jurisprudence, first chapter, Tehran, Islamic Culture and Thought Research Institute. [In Persian].
38. Seifzadeh, Hossein (1375). Modernization and political transformation. Tehran: Qoms. [In Persian].
39. Shamsuddin, Mohammad Mahdi (1376), the limits of women's political participation in Islam, translated by Mohsen Abedi, Tehran, Ba'ath Publications. [In Persian].
40. Sheikh, Saeed. 1369. Translation: Damad, Mostafa, Comparative Studies in Islamic Philosophy, Ch 1, Tehran, Khwarazmi. [In Persian].
41. Salehi Najafabadi, Nematullah (1363), Velayat Faqih, Government of Saleh. Tehran, Rasa Publications. [In Persian].
42. Salehi Najafabadi, Nematullah (1380), Velayat Faqih, Government of Saleh, Tehran, Omidfarda Publishing House. [In Persian].
43. Salehi Najaf Abadi, Nematullah (1363). The legal authority of the righteous government. Tehran: Rasa. [In Persian].
44. Safa, Zabihullah. 1392. Epic writing in Iran, Che Dahm, Tehran, Amir Kabir. [In Persian].
45. Annotated report of the deliberations of the Council for Revision of the Constitution of the Islamic Republic of Iran (1369), General Department of Cultural Affairs and Public Relations of the Islamic Council, volume three. [In Persian].

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۱، تابستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

رویکردهای جمهوری اسلامی ایران به مشارکت سیاسی به عنوان زیربنای مشروعیت سیاسی

با تاکید بر نقش احزاب و تبیین ابعاد ژئوپلیتیک آن

احسان نوریان - دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

حسن گلپایگانی* - استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

ادریس بهشتی نیا - استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
شماره صفحات: ۵۶۰-۵۷۲ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید 	مشروعیت و مشارکت سیاسی از موضوعات مهمی اند که امروزه همه نظام‌ها به دنبال کسب و تقویت پایه‌های اقتدار و امکان تداوم حکومت خود هستند. بر این اساس سیستم‌های سیاسی خواهان این هستند که رابطه مناسب و منطقی بین مشارکت و مشروعیت سیاسی برقرار کرده و در جهت افزایش این دو گام بردارند. از زمان شکل‌گیری انقلاب اسلامی تا کنون، تاکید زیادی بر اصل مشارکت سیاسی انجام گرفته است. در این رساله، هدف اصلی تبیین تاثیر مشارکت سیاسی بر مشروعیت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۰ می‌باشد. سوال اصلی پژوهش این گونه بیان شده است که فرایند مشارکت سیاسی مردم (از سال ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۰) بر اساس نظریه مشارکت هانتینگتون و ناکارآمدی دولت کلاوس اوفه چه تاثیری بر مشروعیت سیاسی حکومت داشته است؟ که این فرضیه مطرح شده است که به نظر می‌رسد مشارکت سیاسی مردم پس از انقلاب تحت خواست رهبران سیاسی و ایدئولوژی انقلاب و گسترش رقابت‌های احزاب در دوره‌ای افزایش پیدا نموده اما بدلیل مشکلات اقتصادی و ناتوانی دولت‌ها در تامین کارویژه‌های اقتصادی مردم و کاهش حضور احزاب رقیب به سمت کاهش مشارکت سوق پیدا نموده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در جمهوری اسلامی ایران تا سال ۱۳۹۶ مشارکت سیاسی در قالب شرکت در انتخابات و دیگر فعالیت‌های مشارکت جویانه افزایش داشته است که این امر دلیلی است بر وجود مشروعیت سیاسی در نظام که امکان جذب را فراهم کرده است. پس از سال ۱۳۹۶، به واسطه وجود مسائل و مشکلات اقتصادی و همچنین شکاف و واگرایی اجتماعی، زمینه برای کاهش مشارکت سیاسی و در نتیجه تضعیف مشروعیت سیاسی نظام فراهم شد. نوع روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد.

واژه‌های کلیدی:

مشارکت، مشارکت سیاسی، ساختار، حکومت

استناد: نوریان، احسان؛ گلپایگانی، حسن؛ بهشتی نیا، ادریس (۱۴۰۲). رویکردهای جمهوری اسلامی ایران به مشارکت سیاسی به عنوان زیربنای مشروعیت سیاسی با تاکید بر نقش احزاب و تبیین ابعاد ژئوپلیتیک آن. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۳(۵۱). صص: ۵۶۰-۵۷۲

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.278920.3021

* نویسنده مسئول: حسن گلپایگانی، پست الکترونیکی: golpayegani@iauksh.ac.ir

مقدمه

یکی از مسائل مهم تأثیرگذار بر موضوع حاکمیت سیاسی مردم در حوزه عمومی و بطور کلی دموکراسی در کشورهای اسلامی دیدگاه‌های فقیه‌پان به اصل انتخابات و به طور کلی مشارکت مردم در سرنوشت خویش است. مشارکت سیاسی یکی از موضوعات مناقشه برانگیز در جامعه شناسی سیاسی است. مشارکت سیاسی در غالب مباحث جدید به عنوان یک شاخصه مهم در سه حوزه مفهومی مطرح می‌شود: ۱. در جمهوریت نظام؛ ۲. در مباحث مربوط به توسعه سیاسی؛ ۳. در مباحث مربوط به جامعه مدنی. البته تمامی این حوزه‌ها به نوعی با همدیگر مرتبط هستند. غلظت و رقیق بودن مشارکت، بستگی به ظرفیت‌های ساختاری هر جامعه دارد و با بررسی نوع و سطح مشارکت می‌توان شدت مشارکت سیاسی را اندازه‌گیری نمود. برای تحقق مشارکت سیاسی واقعی در هر جامعه می‌بایست نهادهای سیاسی مشارکت در آن جامعه به وجود آیند؛ بنابراین می‌توان گفت که ایجاد نهادهای مشارکت، بر اصل مشارکت سیاسی تقدم و اولویت دارد. غالباً مشارکت سیاسی مؤخر از مشروعیت است. حال از آن جا که مشارکت سیاسی در دل یک نظام سیاسی که دارای مشروعیتی مشخص است رخ می‌دهد و هر یک از اقسام مشروعیت، میزان و سطح خاصی از مشارکت سیاسی را برمی‌تابد، بنابراین در نظام‌های سیاسی، به دلیل اختلاف مشروعیت‌ها، میزان و سطح مشارکت سیاسی نیز متغیر و متفاوت است. از سوی دیگر، از آن جا که نوع مشروعیت هر نظام، بیان‌کننده استعداد، ظرفیت و قابلیت آن حکومت برای تحقق مشارکت سیاسی است، لذا می‌توانیم با بررسی میزان تحقق مشارکت سیاسی در هر جامعه، به شناخت مشروعیت واقعی آن جامعه پی برده، مشروعیت‌های کاذب را از مشروعیت‌های حقیقی بازشناسیم. در نظام‌هایی که مشروعیت آنها سنتی و اقتدارگرایانه و موروثی است، این ظرفیت و استعداد برای مشارکت سیاسی به حداقل خود می‌رسد؛ در حالی که در حکومت‌هایی که مشروعیت آنها بر اساس نوعی قرارداد اجتماعی است، مشارکت سیاسی تا حد بالایی تحقق پیدا می‌کند و در حکومت‌هایی که مشروعیت آنها الهی است، با تفصیلی که برای مشروعیت الهی ذکر کردیم، اگر مقصود مشروعیت الهی غیر دینی (ظل‌اللهی) باشد، باز هم مشارکت سیاسی بسیار ضعیف است و اگر منظور از مشروعیت الهی، مشروعیت دینی باشد، باید قائل به تفصیل شد و مشخصاً بنیان‌های تئوریک آن مشروعیت دینی را کالبدشکافی کرد؛ چرا که در برخی موارد امکان تحقق مشارکت سیاسی در مشروعیت دینی کاملاً وجود دارد و در برخی از نظریه‌های حکومتی و تبیین‌های تئوریک از مشروعیت دینی امکان تحقق مشارکت سیاسی کمتر دیده می‌شود. در جمهوری اسلامی ایران مشارکت سیاسی به عنوان یکی از ابزارهای مهم تحقق مشروعیت شناخته می‌شود. در رساله‌ی حاضر ضمن تأکید و توجه بر مشارکت انتخاباتی از بین ابعاد مختلف مشارکت سیاسی، تلاش می‌شود به بررسی نقش مشارکت سیاسی مردم در مشروعیت سیاسی طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۰ پرداخته شود.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

مشارکت سیاسی به عنوان نمودی از تحقق آرمان برابری انسانها در حقوق طبیعی و مدنی، در تمام جوامع و دیدگاه‌های سیاسی - اجتماعی مطرح و به صورت یک ارزش سیاسی محوری درآمده است. نظام جمهوری اسلامی ایران با دگرگونی سیاسی اجتماعی و فرهنگی در جامعه به رشد و گسترش نهادهای مردمی پرداخته و زمینه‌های مشارکت سیاسی مدنی را در فرآیند تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و اداره جامعه فراهم نموده است و رهبران نظام نیز بر آن تأکید نموده‌اند. حقوق و آزادیهای سیاسی اجتماعی ملت کانون همه مباحث در قانون اساسی است و مواردی نظیر حاکمیت انسان بر سرنوشت سیاسی اجتماعی خود، آزادی عقیده، بیان و مطبوعات، آزادی احزاب و انجمن‌ها، انتخابات، نظارت از طریق دعوت به خیر و نهی از منکر، اداره و اعمال نظارت از طریق شوراهای مساوات و برابری در قانون، آموزش و پرورش، امنیت و عدالت به عنوان مکانیزهای مشارکت سیاسی بر شمرده شده‌اند. مشارکت انتخاباتی در ایران تقریباً نهادینه شده است. برگزاری و حضور گسترده مردم در صحنه‌های مختلف انتخاباتی مبین اعتقاد عمیق مردم و نظام به مشارکت سیاسی شهروندان می‌باشد. احزاب سیاسی و مطبوعات

بدلایل مختلف به غیر از برخی دوره‌های زمانی آن هم به صورت محدود، نتوانسته‌اند نقش خود را در گسترش مشارکت سیاسی مردم ایفا نمایند. علی‌رغم اینکه ساختار نظام جمهوری اسلامی مبنای نظری و عملی مشارکت سیاسی مدنی را فراهم نموده است اما ضعف انسجام درونی و سیستمی جامعه ما در ابعاد جامعه‌پذیری سیاسی و فرهنگ سیاسی مشارکتی و شرایط مرحله گذار نظام سیاسی غیر دموکراتیک سلطنتی به نظام سیاسی جمهوری اسلامی، موجب شکل‌گیری مشارکت سیاسی توده‌ای گردیده است که این امر می‌تواند بر مشروعیت سیاسی تأثیر بگذارد. مشروعیت سیاسی به عنوان اصلی اساسی در نظام‌های مختلف سیاسی مطرح است به گونه‌ای که حکومت‌های مختلف با استفاده از ابزارهای مختلف درصدد جلب توجه مردم و سوق دادن آنها به سوی نظام سیاسی مورد نظر خود هستند تا بتوانند مشروعیت خود را تضمین نمایند. مشارکت، فرصتی برای شهروندان فراهم می‌کند تا صدای سیاسی خود را با بیان ترجیحات سیاسی خویش به کار گیرند. همچنین مشارکت شهروندان را قادر می‌سازد تا بر ترجیحات خود تمرکز کنند و بر گزینش مقامات انتخابی، تأثیر بگذارند. از زمان شکل‌گیری انقلاب اسلامی تا کنون، حاکمیت درصدد بوده است تا مشروعیت خود را با استفاده از مشارکت سیاسی در نزد توده‌های مردم تقویت سازد. در این راستا، انتخابات‌های مختلفی در کشور برگزار شده که توانسته است مشروعیت نظام را تقویت سازد. از آنجا که میزان مشارکت سیاسی یکی از شاخص‌های میزان مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی در در جمهوری اسلامی ایران، دستگاه حاکمیت بر حضور حداکثری مردم در انتخابات تأکید می‌کند. باید اشاره داشت که حکومتی که بتواند بیشترین مشارکت در انتخابات را جلب کند نه تنها در عرصه داخلی بلکه در عرصه بین‌المللی نیز می‌تواند از موضع مقتدرانه برخوردار باشد. از سوی دیگر، مشارکت حداکثری مردم در انتخابات بستری برای اعتماد به نفس مسئولان سیاسی و منتخب آن مردم فراهم می‌کند که بتوانند در اداره امور کشور، رأی مردم را پشتیبان تصمیم‌های خود بدانند. با این حال، در چند سال اخیر، از میزان مشارکت سیاسی مردم کاسته شده است. با توجه به اهمیت مشارکت سیاسی و تأثیر آن بر مشروعیت سیاسی حکومت، از آنجایی که در رساله‌ی حاضر درصدد هستیم تا تأثیر مشارکت سیاسی را بر مشروعیت سیاسی حکومت در طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار دهیم، در نتیجه ضرورت نگارش پژوهش حاضر دو چندان می‌شود.

مبانی نظری

مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی، یک قالب سیاسی است که در آن هر شهروندی حق دارد خصوصاً از طریق تعیین حکام و امکان اظهار نظر و موافقت و مخالفت با آنها، در امور عامه شرکت جوید. بر این مبنا مشارکت سیاسی در اصل به معنای شرکت در امور عمومی همراه با احساس مسئولیت مشترک است یا به تعبیری دیگر، مشارکت سیاسی «تعهدی فعالانه، آزادانه و مسئولانه» است که به عنوان یکی از ساز و کارهای اعمال قدرت از درون جامعه بر می‌خیزد و هدف آن تحت تأثیر قرار دادن قدرت، تصمیم‌ها و سیاست‌گذاری‌های عمومی مانند انتخاب رهبران سیاسی و یا اعمال نظارت بر آنها و به طور کلی هر آنچه به سرنوشت مشترک جمعی ارتباط دارد، می‌باشد. (عبداللهی نژاد و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۶).

منظور از مشارکت سیاسی یعنی مداخله در یک فعالیت سازمان یافته و عمومی که در جستجوی آنست تا خصلت، کارکرد، ساخت و سیاست‌ها، رفتار چندین نهاد و یا فرآیند قدرت در این حوزه‌ها را، تحت تأثیر قرار داده و آنها را تغییر دهد. تلاش برای حذف موانع به منظور کارایی و تأثیر افزون‌تر و ایجاد کانال‌های جدید. صورت‌های بدیل قدرت در جایی که دسترسی به کانال‌های موجود نفی شده و یا ناکارا هستند را باید به عنوان مشارکت سیاسی در نظر گرفت. (زنجانی زاده، ۱۳۸۸: ۱۰۳-۱۰۲).

ویژگی‌های مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی جزئی از رفتار اجتماعی محسوب می‌شود چراکه اول، به منزله یکی از ارکان و شاخص‌های عمده توسعه سیاسی به شمار می‌رود. دوم، رابطه تنگاتنگی با مشروعیت نظام‌های سیاسی دارد و سوم، به میزان زیادی بیانگر نوع نظام سیاسی هر جامعه است. بنابراین، مطالعه مشارکت سیاسی هر جامعه‌ای شناخت رفتار سیاسی مردم آن را میسر می‌سازد و مشخص می‌کند که در بسترهای اجتماعی گوناگون، میزان مشارکت سیاسی شهروندان چگونه و تحت تأثیر چه عواملی تغییر می‌کند.

این مهم (مشارکت سیاسی) را می‌توان به عنوان یک رفتار و هنجار اختیاری انسانی، همانند هر عمل اختیاری دیگر، معلول باورها و اندیشه‌های افراد جامعه دانست. به عبارت دیگر مشارکت سیاسی، ریشه در فرهنگ سیاسی مشارکتی جامعه دارد. میزان مشارکت و شدت و ضعف مردم در مشارکت سیاسی وابسته به میزان مقبولیت نظام‌های سیاسی است، هرچه مشارکت سیاسی مردم در یک نظام سیاسی بیشتر باشد، مقبولیت نظام بیشتر است. طبیعی است که مشارکت سیاسی مردم، مولود به رسمیت شناخته شدن چنین حقی برای آنان است و این امر در مطالعات مربوط به حقوق اساسی انسان و ملتها بررسی می‌شود. قوانین اساسی، جلوه گاه حقوق اساسی یک ملت و از جمله حق او جهت مشارکت در زندگی سیاسی خویش است. بنابراین حقوق و قانون اساسی از یک سو همچون ابزاری در خدمت علوم سیاسی به هدف نهادینه کردن مشارکت سیاسی مردم عمل می‌کند و از سوی دیگر به منزله ساختاری است که رفتار سیاسی مردم و دولت را سامان داده، تحدید و تعریف می‌نماید و بر حسن اجرای آن نظارت می‌کند. (قنائی و قیصری، ۱۳۹۶: ۱۰۲).

لذا کشورهای توسعه یافته و کشورهای توسعه نیافته از نظر شاخص‌های توسعه و مشارکت با هم تفاوت‌های اساسی دارند، در کشورهای توسعه نیافته میزان مشارکت سیاسی مردم بسیار پایین است. در حالی که در نظام‌های دموکراتیک و مدل حکومت‌های مردم سالارانه، به ویژه حکومت مردم سالاری دینی، اساس و بنیان شکل‌گیری حکومت براساس رأی و نظر مردم است. لذا مقوله مشارکت می‌تواند به حذف فاصله و شکاف میان حاکمیت و مردم بینجامد، چرا که مردم وقتی احساس کنند که بین آنان و حاکمیت فاصله‌ای نیست و حاکمیت را از آن خود تلقی کنند، آگاهانه و آزادانه و از روی اختیار و یا میل و اشتیاق، در توسعه‌ی ملی، مشارکت همگانی و فعال خواهند داشت. روشن است فعالیت‌هایی که از روی جبر، اجبار و اکراه صورت گیرند، هرگز در بلندمدت دوام نخواهند آورد.

هر دولتی باید میان قدرت، فرایندهای سیاسی و مشارکت مردم پل ارتباطی ایجاد کند؛ چرا که امروزه مشارکت سیاسی از مهم‌ترین شاخص‌های کارآمدی و عدم مشارکت سیاسی به عنوان یکی از نشانه‌های ناکارآمدی دولت‌ها محسوب می‌شود و بدین معناست که دولت مزبور قادر به ایجاد شبکه‌های ارتباطی میان ترتیبات نهادی (قواعد بازی و هنجارهای مربوط به مشارکت سیاسی) و کارآمدی در سطح کلان و نیز در فرایندهای سیاسی خود نیست. (آب نیکی، ۱۳۹۰: ۱۱۵).

از نظر بسیاری از صاحب نظران، شرکت مردم در انتخابات ملی و رای دادن آنها به نامزد مورد نظر، شاخص مشارکت سیاسی شهروندان محسوب می‌شود. ولی چنین شاخصی نمی‌تواند بیانگر مشارکت واقعی مردم باشد؛ زیرا باید بین مشارکت آگاهانه، ارادی و واقعی مردم با مشارکت اجباری و برانگیخته تمایز قائل شد. ممکن است در یک جامعه توده‌ای، شهروندان به آسانی تحت تأثیر و نفوذ نخبگان سیاسی قرار گیرند؛ یا اینکه حضور افراد در پای صندوق‌های رای اجباری باشد، در این صورت مشارکت شهروندان واقعی نخواهد بود. (پالیزبان، ۱۳۹۰: ۳۵).

مشارکت سیاسی متضمن سهیم شدن اجتماعی فعال، غیر توده‌ای، برابر و نأمرانه از بالا به پایین افراد و گروهها (بویژه افراد و گروههای فرودست) در تلاشی سازمان یافته و سنجیده به منظور هدایت سرنوشت و بهبود اوضاع زندگی شان از حیث دخالت در تصمیم‌گیری‌ها و افزایش کنترل بر نهادهای سیاسی است. این موضوع را نیز نباید از نظر دور داشت که حقوق سیاسی و مشارکت در حکومت بر پایه‌ی آزادی‌های سیاسی استقرار می‌یابد.

هرگاه در نظام سیاسی و ارزشی حاکم بر جامعه، آزادی‌های سیاسی به رسمیت شناخته نشده باشد، جایی و فرصتی برای برخورداری شهروندان از حقوق سیاسی متصور نیست و همواره این حقوق در معرض گزند و آسیب است. (پیشگاهی فرد و زهدی گهرپور، ۱۳۸۹: ۳۰).

علاوه بر این، معیار مشارکت سیاسی در جوامع مختلف فرق می‌کند. به این معنی که ممکن است در یک جامعه رای دادن بیش‌ترین میزان مشارکت سیاسی تلقی شود؛ در حالی که در جامعه دیگر، دارا بودن منصب سیاسی بیش‌ترین میزان مشارکت سیاسی تلقی شود. بنابراین، برای مطالعه مشارکت سیاسی، بررسی اشکال، ابعاد و عمق مشارکت بر اساس فهم کنش گران سیاسی هر جامعه ضروری است.

مشارکت پیامدهای دوسویه دارد؛ زیرا در یک معنا فقدان مشارکت و انفعال به این مفهوم است که دولت از منابع بالقوه‌ای که باید در خدمت آن قرار گیرد، بی‌نصیب می‌گردد و از سوی دیگر، مشارکت زمانی مؤثر واقع می‌شود که تغییراتی بنیادی در اندیشه و عمل به وجود آیند. از این رو، ایده‌های مربوط به مشارکت یک نقطه مشترک دارند و آن بها دادن به نقش و نظر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و دسترسی آنها به منافع قدرت است. مشارکت سیاسی پدیده‌ای جهانی است، نه به این معنا که همه افراد لزوماً فعالیت سیاسی دارند و نه اینکه از نظر شکل یا وسعت در همه جوامع به یک اندازه است، بلکه به این معناست که در همه جوامع وجود دارد و شرایط پذیرش تغییرات را فراهم می‌سازد.

مشارکت سیاسی ویژگی‌های زیر را دارد:

۱. در مشارکت آزادی نهفته است و بدون آزادی و امکان فکر کردن و عمل آزاد مشارکت واقعی امکان ندارد. بدین منظور، دولت‌ها نیز برای مشارکت سیاسی باید امکان رقابت در عرصه کسب قدرت را برای همگان مهیا سازند و در این زمینه برابری بین انسانها و گروهها نیز تأثیر مهمی دارد.

۲. مشارکت سیاسی باید آگاهانه باشد. از این رو، مشارکت‌هایی که از روی اکراه و اجبار و فرمایشی است، مشارکت سیاسی واقعی به شمار نمی‌آیند.

۳. در مشارکت سیاسی، سه عنصر اصلی وجود دارند: سهم شدن در قدرت؛ کوشش‌های سنجیده گروههای اجتماعی به منظور در دست گرفتن سرنوشت و بهبود شرایط زندگی خودشان و ایجاد فرصت‌هایی برای گروه‌های فرودست.

۴. از دیگر ویژگیهای مشارکت سیاسی، «وسیله بودن آن» است. از این راه افراد می‌توانند با افزایش و توزیع مجدد فرصت‌ها در تصمیم‌گیری‌های سیاسی نقش مؤثری ایفا کنند (بیگدلو و مرادیان، ۱۳۹۱: ۹۲-۹۱).

برطبق گزارش مؤسسه تحقیقات توسعه اجتماعی سازمان ملل متحد، در سال ۱۹۸۲ میلادی، هر گونه مشارکت دربردارنده سه خصیصه اصلی است:

۱. سهم شدن در قدرت.

۲. کوشش سنجیده گروههای اجتماعی به منظور بهبود وضع زندگی و حاکمیت بر حیات سیاسی خویش.

۳. ایجاد فرصت‌هایی برای اعضاء و گروه‌های فرودست جامعه. (آراسته خو، ۱۳۷۷: ۹۲).

اهمیت و جایگاه مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران

مشارکت سیاسی به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های توسعه اجتماعی و سیاسی از لایه‌های مختلفی برخوردار است. این مشارکت می‌تواند از رأی دادن گرفته تا انتخاب شدن به عنوان مقام اجرایی و سیاسی را در بر گیرد. مردم و نخبگان سیاسی در کشورهای مختلف نسبت به رأی دادن دیدگاه‌های متفاوتی دارند. فراتر از این، در قانون اساسی این کشورها نیز رویه‌ها و ترتیبات قانونی متفاوتی نسبت به رأی دادن در نظر گرفته شده است. در برخی از کشورهای جهان، شرکت در انتخابات اجباری است. بر این اساس، هر یک از وجدان شرایط رأی دادن که از شرکت در انتخابات سرباز زنند، به تحمل مجازات‌هایی مثل پرداخت جریمه نقدی یا محرومیت از بعضی خدمات

اجتماعی محکوم می‌شوند. به این وسیله، اطمینان حاصل می‌شود که اکثریت مردم در تشکیل نهادهای انتخابی نقش داشته‌اند. کشورهایی نظیر بلژیک، ترکیه، آرژانتین و... به این اصل معتقدند که شرکت در انتخابات تکلیف است و شهروندان با رأی دادن وظیفه اجتماعی خود را انجام می‌دهند. (غلامی و عرف، ۱۳۹۴: ۴۲).

اما یک سوال مهم پیش می‌آید و آن اینکه در نظام سیاسی مبتنی بر ولایت نیایی، مسئله مهم قابل طرح آن است که پس از انتخاب ولی فقیه، مشارکت سیاسی چگونه عملی می‌شود؟ در پاسخ به این سوال باید گفت که اگر بین حوزه سیاست، حوزه جامعه و حوزه ارتباطی این دو، یعنی جامعه مدنی، تمایز قابل شویم، فلسفه سیاسی ولایت در معنای معرفت شناختی و غایت انگارانه، مقوله‌ای کلامی است و به فلسفه‌ی سیاست مربوط خواهد بود. از طرف دیگر، عملکرد آن منبعث از فقه و احکام اسلامی است و در چارچوب فقه سیاسی و در حوزه جامعه مدنظر قرار می‌گیرد. اینکه برخی به اشتباه، فقه سیاسی را در حوزه علم کلام یا فقه سیاسی منحصر می‌کنند، ناشی از آن است که توجه دانشمندان سیاسی اعم از غربی و اسلامی، تنها معطوف به حوزه دولت بوده است و لیبرالها، که کانون توجه آنها افراد بشر است، به حوزه جامعه نظر داشته‌اند. این درحالی است که به لحاظ نظری، ما سه حوزه متفاوت سیاست (دولت)، جامعه مدنی و جامعه داریم. در حوزه جامعه مدنی، نهادها و گروهها، احزاب و اصناف سیاسی، به عنوان نماینده علایق مختلف مردم، آزادی عمل دارند و باید در سرنوشت جامعه که در حوزه سیاست رقم می‌خورد دخالت کنند. (صادقی، ۱۳۹۲: ۲۹).

با وقوع انقلاب اسلامی لایه‌های سنتی نیز اندیشه تقیه و تقدیرگرایی خود را کنار گذاشتند و علیه ساختار سلطنتی و تجدد آمرانه‌ای که مردم را از خودبیگانه کرده بود، انقلاب کردند. انقلاب اسلامی ایران جوی را ایجاد کرد که از دو سو باعث مشارکت سیاسی گردید. این دو بعد هر چند رادیکال و ناخودآگاهی بود، اما برای روند افزایش مشارکت سیاسی در ایران مؤثر افتاد. بعد اول مربوط به قطع رابطه با ساختار بین‌الملل و حمایت از کشورهای منطقه و مستضعفین در سطح جهان بود. بعد دوم مربوط به سیاسی شدن اسلام می‌باشد که در آن گروه‌ها، نهادها، احزاب مذهبی که قشر وسیعی را در بر می‌گیرد و خود باعث مشارکت قشر وسیعی گردید که سیاست را نامطلوب می‌دانستند و با قدرت قهر کرده بودند. روحانیون، بازار، اقشار سنتی و مهاجران دینداری که هیچ پدیده‌ای جز دین سیاسی راضی‌شان نمی‌ساخت. بالاخره در فرایند انقلاب اسلامی با سیاست آشتی کردند. مدرنیته در قالب افکار رادیکال انقلابی و مارکسیستی و جو آرمان‌گرایی دوران جنگ سرد به بازیگران کلاسیک ایران که قشر بسیار وسیعی را در بر می‌گرفت، امکان فعالیت دادند. (رهبر و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۰۴).

باید اشاره داشت که اگر در دوران پهلوی، مشارکت سیاسی متأثر از رویکردهای کارگزاران، ضعیف بود، با شکل گیری انقلاب اسلامی، هویت دینی برخاسته آن زمینه ساز تقویت آن گردید. در نتیجه این امر، پیوندی محکم میان توده‌های مردم و حکومت برقرار گردید.

از سوی دیگر، با توجه به ماهیت تاریخی «فقه» اسلامی و تازه بودن مفهوم مشارکت سیاسی، عده‌ای از پژوهشگران، تلاش برای اثبات هر نوع رابطه میان دو مقوله را عقیم و غیرمنتج اعلام داشته‌اند. براساس این تفکر، مشارکت سیاسی از جمله مؤلفه‌های دموکراسی غربی محسوب می‌شود و جست و جو برای تبیین مبانی آن در متون فقهی مربوط به صدها سال قبل، غریب می‌نماید. در مقابل، برخی از متفکران مسلمان، ضمن تأکید بر محتوای غنی فقه و شریعت اسلام و توان پاسخ‌گویی آن برای نیازمندی‌های هر عصر و زمانه‌ای، براین باورند که مبانی فقهی و دینی مشارکت سیاسی را می‌توان از متون دینی و نظریات فقهی پیشوایان استخراج کرد. در نگاه دینی و با مراجعه با نصوص و مبانی اسلامی، مشارکت سیاسی و حساس بودن به امور جامعه، به مثابه‌ی یک حق، وظیفه و تکلیف همگانی، مورد اهتمام آموزه‌های دین مبین اسلام است که در آموزه‌های متعدد نظیر «مقام خلیفه الهی انسان»، «بیعت با حاکم»، «امر به معروف و نهی از منکر»، «شورا و مشورت»، «پاسخ‌گویی و لیان و حاکمان به مردم»، و «نظارت بر ساخت قدرت سیاسی» و .. تبیین شده است. براساس جهان بینی اسلامی و آیه‌ی شریفه‌ی «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»؛ انسان، جانشین خدا در زمین و موجودی آزاد و خودمختار است و این

آزادی و اختیار، آنگاه که با آگاهی و قدرت قرین شود، مسئولیت به بار می‌آورد. از این منظر، انسان در برابر خدا، خود، انسان‌های دیگر و طبیعت مسئول است. (دارابی، ۱۳۸۸: ۷۵-۷۴).

در بحث از مشارکت سیاسی، دین و مولفه‌های هویت دینی نقش مهمی را ساختارهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران ایفا کرد. دین با بسیج توده‌ها و همچنین تقویت وحدت، زمینه ساز افزایش مشارکت سیاسی شد.

انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ به دنبال یک تغییر اساسی و بنیادین در جامعه ایران بود. پس از آنکه روحانیون به اقتدار سیاسی دست یافتند، نظام سیاسی، حیات اجتماعی، فرهنگ و اعتقادات مردم تغییر یافت. جمهوری اسلامی در کنار امور سیاسی و اجتماعی، کنترل امور فرهنگی را نیز در دست گرفت و در پی بنیانگذاری یک فرهنگ سیاسی اسلامی بود. از این رو، انقلاب اسلامی مفاهیم جدیدی نظیر طاغوتی، مستضعفین و شهادت را معرفی کرد و نیز اعمال سیاسی جدیدی چون برپایی نماز جمعه را در کشور رواج داد. (فارسون و مشایخی فر، ۱۳۸۷: ۳۳).

اقبال مردم به مکتب اسلام، در آغاز و پیروزی انقلاب اسلامی، انکارناپذیر است. در مذهب تشیع پنج ویژگی وجود دارد که زمینه ساز افزایش حضور و مشارکت مردم به شمار می‌آید.

نتیجه گیری

امروز مشارکت سیاسی به عنوان نمودی از تحقق آرمان برابری انسانها در حقوق طبیعی و مدنی، در تمام جوامع و دیدگاه‌های سیاسی - اجتماعی مطرح و به صورت یک ارزش سیاسی محوری درآمده است. این پژوهش با تبیین رابطه منسجم میان جامعه پذیری سیاسی، فرهنگ سیاسی، مشارکت سیاسی و توسعه سیاسی، براساس مدل مشارکت سیاسی مدنی و توده‌ای، ماهیت و چگونگی مشارکت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران را بررسی مینماید. نظام جمهوری اسلامی ایران با دگرگونی سیاسی اجتماعی و فرهنگی در جامعه به رشد و گسترش نهادهای مردمی پرداخته و زمینه‌های مشارکت سیاسی مدنی را در فرآیند تصمیم گیری، سیاستگذاری و اداره جامعه فراهم نموده است و رهبران نظام نیز بر آن تأکید نموده‌اند. حقوق و آزادیهای سیاسی اجتماعی ملت قانون همه مباحث در قانون اساسی است و مواردی نظیر حاکمیت انسان بر سرنوشت سیاسی اجتماعی خود، آزادی عقیده، بیان و مطبوعات، آزادی احزاب و انجمنها، انتخابات، نظارت از طریق دعوت به خیر و نهی از منکر، اداره و اعمال نظارت از طریق شوراها، مساوات و برابری در قانون، آموزش و پرورش، امنیت و عدالت به عنوان مکانیزهای مشارکت سیاسی بر شمرده شده‌اند. مشارکت انتخاباتی در ایران تقریباً نهادینه شده است. برگزاری و حضور گسترده مردم در صحنه‌های مختلف انتخاباتی مبین اعتقاد عمیق مردم و نظام به مشارکت سیاسی شهروندان میباشد. احزاب سیاسی و مطبوعات بدلائل مختلف به غیر از برخی دوره‌های زمانی آن هم به صورت محدود، نتوانسته‌اند نقش خود را در گسترش مشارکت سیاسی مردم ایفا نمایند.

منابع

۱. ازکیا، مصطفی، و احمد رش، رشید، و پارتازیان، کامبیز (۱۳۹۶). روش‌های تحقیق کیفی از نظریه تا عمل، جلد دوم، چاپ اول، تهران: کیهان.
۲. ایازی، علی محمد (۱۳۸۵). موانع نظری اندیشه جمهوریت در فرهنگ دینی. در: مجموعه مقالات مردم‌سالاری. گردآورنده کاظم قاضی‌زاده. تهران: عروج، ج ۲.
۳. آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی: مجموعه مقالات اولین دوره سلسله همایش‌های آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی (۱۳۸۵). به همت کانون امید جوانان انقلاب اسلامی، تهران: نشر سنبله، چاپ اول.

۴. آلموند، گابریل، بینگهام پاول و جی مونت. (۱۳۷۷) چارچوبی نظری برای بررسی سیاست تطبیقی، ترجمه علیرضا طیب، تهران: سازمان امور اداری و استخدامی، مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۵. بدیع، برتران (۱۳۷۶). توسعه سیاسی. ترجمه احمد نقیب‌زاده. تهران: قومس.
۶. بشیریه، حسین (۱۳۸۱). دیباچه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران. تهران: نشر نگاه معاصر.
۷. بنسون، میشل و جاسک کوکگلر. (۱۳۷۹) «دولت، اپوزیسیون و خشونت سیاسی داخلی»، در: خشونت و جامعه، گردآوری و ترجمه اصغر افتخاری، تهران: نشر سفیر، چاپ اول.
۸. بودون، ریمون و فرانسوا بوریگو. (۱۳۸۵) فرهنگ جامعه‌شناسی انتقادی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: انتشارات فرهنگ معاصر، چاپ اول.
۹. بهشتی، سید محمدحسین (۱۳۶۴). مشروح مذاکرات مجلس نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. تهران: مجلس شورای اسلامی، ج ۱.
۱۰. بیتهام، دیوید (۱۳۸۲). مشروع‌سازی قدرت. ترجمه محمد عابدی اردکانی. یزد: انتشارات دانشگاه یزد.
۱۱. بیکر، ترز ال. (۱۳۷۷) نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: انتشارات روش، چاپ اول.
۱۲. پای، لوسین دلیو (۱۳۸۰). بحران‌ها و توالی‌ها در توسعه سیاسی. تهران: پژوهشکده مطالعات سیاسی.
۱۳. پوچی، جیان فرانکو (۱۳۸۸). نظریه‌های تشکیل دولت: راهنمای جامعه‌شناسی سیاسی. ویراسته کیت نش و آلن اسکات؛ ترجمه محمدعلی قاسمی و قدیر نصری. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ج ۱.
۱۴. تیلی، چارلز. (۱۳۸۵) از بسیج تا انقلاب، ترجمه علی مرشدی‌زاد، تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، چاپ اول.
۱۵. جنتی، احمد (۱۳۶۳). مجموعه سخنرانی‌های پیرامون ولایت فقیه. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۱۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۶۸). پیرامون وحی و رهبری. قم: اسراء.
۱۷. چالش‌های آینده انقلاب اسلامی. (مجموعه مقالات همایش) (۱۳۸۲)، معاونت پژوهشی پژوهشکده امام خمینی(ره) و انقلاب اسلامی.
۱۸. حقیقت، سیدصادق. ۱۳۸۶. مبانی اندیشه سیاسی در اسلام، چ دوم، تهران، سمت.
۱۹. حقیقت، سیدصادق. ۱۳۸۶. مسئله شناسی مطالعات سیاسی اسلام، چ دوم، قم، موسسه بوستان کتاب.
۲۰. خاتمی، سید محمد (۱۳۷۸ب). متفکران معاصر و اندیشه سیاسی اسلام. به کوشش مسعود رضوی. تهران: فرزانه.
۲۱. خاتمی، سید محمد (۱۳۸۰الف). مردم سالاری. تهران: طرح نو.
۲۲. خاتمی، سید محمد (۱۳۸۰ب). اجزای و شوراها. تهران: طرح نو.
۲۳. خاتمی، سید محمد (۱۳۸۵). مردم سالاری. تهران: طرح نو.
۲۴. خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۶۸). صحیفه امام. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۵، ۲۰.
۲۵. داوری اردکانی، رضا. ۱۳۹۱. وضع کنونی تفکر در ایران، چ سوم، تهران، سروش.
۲۶. راش، مایکل. (۱۳۷۷) جامعه و سیاست: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.
۲۷. رنی، آستین. (۱۳۷۴) حکومت: آشنایی با علم سیاست، ترجمه لیلا سازگار، مرکز نشر دانشگاهی.
۲۸. روزشمار انقلاب اسلامی (ده جلد: از ۱۳۵۶/۱/۱ تا ۱۳۵۷/۱۰/۲۲)، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ادبیات انقلاب اسلامی، واحد تدوین تاریخ انقلاب اسلامی، نشر از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۶.
۲۹. روزنتال، اروین آی.جی. ۱۳۸۷. ترجمه: اردستانی، علی، اندیشه سیاسی اسلام، چ اول، تهران، قومس.
۳۰. زارعی، غفار، و کولیایی، حدیثه (۱۳۹۵). نقش طبقه بازار در تحولات سیاسی جمهوری اسلامی ایران، کنفرانس پژوهش‌های نوین و مدیریت دانش در علوم انسانی، تهران.
۳۱. زرگری نژاد، غلامحسین (۱۳۷۷)، رسائل مشروطیت، تهران، نشر کویر.

۳۲. زرگری نژاد، عبدالحسین (۱۳۷۸). رسائل مشروطیت. تهران: موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
۳۳. سبحانی، جعفر (۱۳۷۰)، مبانی حکومت اسلامی، ترجمه داود الهمامی، قم، انتشارات توحید.
۳۴. سروش، عبدالکریم، تفرج صنع (گفتارهایی در اخلاق و صنعت و علوم انسانی)، چ هفتم، تهران، صراط، ۱۳۸۷.
۳۵. سروش، عبدالکریم. ۱۳۸۸. فربه تراز ایدئولوژی، چ دهم، تهران، صراط.
۳۶. سروش، عبدالکریم. ۱۳۸۸. قبض و بسط تئوریک شریعت، چ یازدهم، تهران، صراط.
۳۷. سیدباقری، سید کاظم. ۱۳۸۸. فقه سیاسی شیعه، چ اول، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۳۸. سیف‌زاده، حسین (۱۳۷۵). نوسازی و دگرگونی سیاسی. تهران: قومس.
۳۹. شمس الدین، محمد مهدی (۱۳۷۶)، حدود مشارکت سیاسی زنان در اسلام، ترجمه محسن عابدی، تهران، انتشارات بعثت.
۴۰. شیخ، سعید. ۱۳۶۹. ترجمه: محقق داماد، مصطفی، مطالعات تطبیقی در فلسفه اسلامی، چ اول، تهران، خوارزمی.
۴۱. صالحی نجف آبادی، نعمت‌الله (۱۳۶۳)، ولایت فقیه، حکومت صالحان. تهران، انتشارات رسا.
۴۲. صالحی نجف آبادی، نعمت‌الله (۱۳۸۰)، ولایت فقیه، حکومت صالحان، تهران، انتشارات امیدفردا.
۴۳. صالحی نجف آبادی، نعمت‌الله (۱۳۶۳). ولایت فقیه حکومت صالحان. تهران: رسا.
۴۴. صفا، ذبیح‌الله. ۱۳۹۲. حماسه سرایی در ایران، چ دهم، تهران، امیرکبیر.
۴۵. صورت مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۹)، اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، جلد سوم.

